

El desencís de la transició: Fes-te repicar de Núria Albó

Núria Albó va néixer a la Garriga el 1930. Ben aviat, el 18 d'agost de 1936, visqué l'experiència de quedar-se sense pare a causa de la guerra. Literàriament, es donà a conèixer el 1962 amb el llibre de poemes *La mà pel front*, tot i que no fou fins deu anys més tard que publicà una altra obra, el volum de poesia *Díptic* (1972) escrit conjuntament amb Maria Àngels Anglada, amb qui l'uní una fora afinitat personal i professional. Durant la dècada dels setanta seguí publicant i assentà les bases de la seva carrera literària, que es féu més prolífica per la quantitat d'obres i la varietat de gèneres durant els anys vuitanta: les novel·les *Agapi mou* (1980), *Desencís* (1980), *Tranquil, Jordi, tranquil* (1983), el llibre de poesia *L'encenedor verd* (1979) o les obres juvenils *El fantasma Santiago* (1979), *Cucut* (1981) o *Tanit* (1984), entre moltes d'altres. El 1979, amb les primeres eleccions municipals de la incipient democràcia, esdevingué alcaldessa de la Garriga, càrrec que ocupà durant vuit anys.

Tot i que en els noranta seguí publicant –*Quan xiula el tren* (1997), *Balls de saló* (1998)–, el gruix de la producció literària d'Albó es concentra entre els anys setanta i vuitanta de la centúria passada. Cal subratllar aquesta dada, perquè durant aquestes dues dècades, la literatura catalana patí una sacsejada que la revitalitzà i la projectà cap endavant pel que fa a la quantitat, la qualitat i la diversitat d'autors i obres. És el moment en què comença a publicar –em fixo sobretot en la narrativa– gent tan diferent com Carme Riera, Quim Monzó, Jaume Cabré, Baltasar Porcel, Terenci Moix, Montserrat Roig, Jordi Coca, que conviuen amb escriptors ja consagrats com Pere Calders, Josep M. Espinàs, Salvador Espriu, Josep Palau i Fabre, Josep Pla, entre d'altres. Aquesta efervescència literària i cultural no s'entén sense els canvis socials i polítics que d'ençà de la mort del dictador es comencen albirar de manera més o menys diàfana. Aquests canvis futurs i, sobretot, la situació convulsa i de transformació que es viu demanen als escriptors, als intel·lectuals –a la gent, en definitiva– que es posicionin i que contribueixin a fer una transició serena cap a la democràcia. El camí, tot i que engrescador, no és fàcil i la literatura d'aquests anys descriu i deixa constància, en bona mesura, del desconcert o la desorientació en què viu immersa la societat catalana. Alguns autors i obres advoquen per una visió més utòpica i idealista, d'altres tendeixen a la crítica social per despertar consciències i uns altres opten per la ironia i el cinisme com a estratègia per combatre un cert desencís que es va instal·lant

en la societat al cap d'uns anys de veure que els paradisos de llibertat promesos no són tan abastables com hom creia.

Enmig de tots aquests grans noms, n'hi ha d'altres menys populars o coneguts, però que d'una manera o una altra contribueixen a despertar consciències i a nodrir la llengua i la literatura catalana de cara a futures generacions. Núria Albó, amb una obra gens menyspreable, seria un exemple d'aquests autors de trinxera, gràcies als quals part de la població va acostar-se a la literatura catalana del moment i una altra part va poder créixer llegint en català amb normalitat. La novel·la que ens ocupa, [Fes-te repicar](#), s'emmarca també en aquest context de la transició incipient i immadura. Tot i que es publicà el 1979 sota el segell de Destino, fou escrita el 1977, com es pot llegir en la darrera pàgina; és a dir, en ple lliandar del procés de recuperació de la democràcia i de les llibertats socials.

La novel·la es construeix a partir de la idea central de transició, que es desdobra en dues branques que a la vegada estan estretament relacionades: d'una banda, la transició individual que viu el protagonista i, de l'altra, el procés de transició social i política que viu la societat catalana. Aquest doble procés s'emmarca en un context concret, que funciona gairebé com un microcosmos, que és la ciutat de Terrassa durant l'any 1977. El sentit de la frase feta que serveix de títol, «suportar una contrarietat, una conseqüència desagradable», apunta el punt de vista que es dona d'aquesta doble transició. El protagonista, Francesc-Lluís Marçet, és un noi que «avui, dia dos de juny de l'any de gracia mil nou-cents setanta-set, faig vint i un anys» (p. 143). Així, la narració s'estructura des del present del personatge, l'any que assoleix la majoria d'edat, per tant, l'any de *transició* individual, que és el mateix moment en què se celebren les primeres eleccions democràtiques a l'Estat espanyol i, per tant, és també el moment en què es dona el tret de sortida de manera oficial al procés de recuperació de la democràcia i la llibertat. El protagonista es troba en un moment de la vida en què no sap gaire què vol ni què ha de fer. Els estudis de filologia no l'omplen i no acaba de trobar una sortida professional que l'interessi prou. Les relacions amb la gent del seu entorn no són especialment plenes, i no té cap amic prou significatiu, llevat d'en Jaume Pla. La situació política del país tampoc no el motiva a implicar-se en el procés de transformació que s'ha encetat i es mira amb recel i desconfiança totes les opcions ideològiques que l'envolten. L'única cosa que l'atrau és la música i, després d'un intent fallit amb el trombó, decideix dedicar-se a tocar la trompeta. Quan aconsegueix

comprar-se'n una, lloga un professor particular que n'hi ensenya i finalment crea una banda anomenada «Fes-te repicar» i acaba dedicant el temps a estudiar trompeta – curiosa casualitat que anticipa la passió terrassenca pel jazz o qui sap si, fins i tot, el [cartell](#) del festival d'enguany.

Aquest procés de transició individual que viu en Francesc-Lluís s'explicita quan afirma: «l'altre dia la vaig llençar a les escombraries, la meva infantesa» (p. 197). El protagonista reconeix al final de la novel·la aquest estadi vital en què es troba i també al final es confirma, com s'ha anat apuntant durant els capítols, que Francesc-Lluís viu aquest moment d'accés a la vida adulta, a la llibertat, amb cert *desencís* o desencantament, com si s'adonés, gairebé de forma traumàtica, que tot allò que s'esperava o que s'havia imaginat no es complirà o que se li esmuny quan intenta atènyer-ho. Així, en un moment, la seva germana li etziba «sembla que visquis enaiguat» (p.155) i ell, perplex pel comentari acaba reconeixent que «voldria tenir la vida resolta i només treballar quan em vingués de gust, i encara en coses que fossin agradables» (p.156). Aquest sentiment de no pertinença al món, de cert desclassament, es porta a l'extrem amb els pensaments suïcides que assalten el protagonista, quan per exemple, arran d'una epidèmia de meningitis reconeix que vol «donar aquesta ocasió impensada al meu fat, a veure si l'aprofita i em treu del mig en poques hores» (p.163); tot i que més endavant, quan intenta emular la figura de Gabriel Ferrater reconeix que «a dins del mirall hi havia una cara de noi esporuguit que no servia per suïcida (...) era massa gallina perquè fes res definitiu» (p.192). Aquesta indiferència per la vida, pròpia i aliena, també es demostra quan Glòria li anuncia que està embarassada:

–Haig d'avortar.
–Doncs avorta.
–M'has d'ajudar tu.
–Per què?
–Perquè la criatura l'has feta tu.
–Jo no he fet res. Jo només he follat amb tu, i és una cosa que tornaria a fer ara mateix. (p.136)

I més endavant, quan Glòria es presenta a casa seva amb la criatura, Francesc-Lluís opta per desentendre-se'n i donar-la a la cunyada de la seva germana, de la qual havia estat amant. És a dir, ens trobem davant d'un individu que, a diferència de bona part de la societat que viva implicada en els canvis i les transformacions que s'estaven coent, com il·lustra el compromís de la Glòria amb el Partit Comunista, no s'il·lusiona pel nou

rumb que pot prendre la seva vida des del decisiu 1977 i és incapaç d'assumir responsabilitats.

Justament, aquest tret del protagonista s'accentua o s'amplia quan es contrasta amb les actituds i les idees dels altres personatges, que funcionen com a contrapunt de diversos aspectes de la vida de Francesc-Lluís. Així, el personatge de Glòria, la xicota amb qui manté, sobretot una relació sexual oberta, és l'antagonista més directa per tal com ella sí que sap què vol i com vol contribuir a aquest procés de transició incipient. Altament compromesa amb el Partit Comunista, el narrador no dubta a parodiar o riure's de la insistència amb que la noia intenta, en va, fer proselitisme, fins al punt que irònicament diu que «tenia massa feina a convertir-se en líder del PC» (p. 23). A més, la relació entre els dos joves també il·lustra els nous costums o comportaments socials que en aquells moments comencen a generalitzar-se, com ara l'alliberament sexual. En aquest aspecte, Glòria es presenta com una noia més «moderna» davant els rampells de gelosia i possessió que manifesta en Francesc, tot i que sempre amb cert deix irònic:

M'agradaria tenir una casa ben meva en un racó de món, i que la Glòria no tingués cap cotxe, i que només pogués sortir a donar un volt tot caminant... (p. 72-73)

El pare, militant d'Esquerra Republicana, també contrasta amb el fill per l'alt grau de compromís o convenciment polític, però a diferència de la Glòria és presentat com un ingenu o un il·lús pel que fa a aquesta qüestió: «No sé si la gent d'ERC són creients. El pare no va a missa, però és ben clar que encara creu en els miracles» (p. 36). Prova d'aquest fanatisme polític del pare és el nom compost del protagonista: «El pare em diu Francesc-Lluís, ciri a en Macià, ciri a en Companys, amb bona reverència» (p. 63). Si el pare i la Glòria funcionen com a veu de la consciència política, cadascú tibant cap al seu cantó, la mare i M. Rosa, la germana, funcionen com a representants del discurs familiar i professional més tradicional. La primera insisteix constantment a Francesc-Lluís que ha de trobar una ocupació per mantenir-se, igual que ha fet la seva germana gran i, també igual que ella, formar una família. En aquest sentit, M. Rosa contrasta amb el protagonista perquè opta per anar seguint els passos establerts i fer el que s'espera d'ella.

A més de generar aquest contrast que contribueix a accentuar el tarannà del protagonista, els personatges secundaris també tenen la funció de representar algun –o alguns– aspecte de la societat canviant en què viu el jove. Un dels exemples més

clars d'això és Glòria, ja que representa la revolució pel que fa a les relacions sexuals i la lluita i la implicació política en què bona part de la població jove es va bolcar durant aquests anys. La noia també encarna la generació de fills dels immigrants castellans que van copar el Vallès i d'altres comarques catalanes durant els anys cinquanta i seixanta. Fins al punt que s'explica que els seus pares es van conèixer en les tasques d'ajuda després de l'aiguat de 1962, cosa que augmenta la referencialitat de Terrassa com a escenari real de la novel·la:

La Glòria Fernández és filla de Terrassa i comunista. El seu pare no haver dut l'accent perquè és fill de Sòria. Fa servir paraules com és ara *bústia*, però amb accent. La seva dona no crec que hagi dit mai *bústia* ni *entrepà*, però, d'accent no en té gens ni mica, perquè és de Rubí. Es van conèixer per l'aiguat. Ajudaven a desenterrar morts. (p. 101)

El cunyat, que Francesc-Lluís malnomenat «Marquès Puigdel·lívol» i l'oncle Francisco també representen diversos aspectes del context social i polític. El primer encarna la nova burgesia empresarial catalana que s'ha anat formant i que va prenent part activa en les decisions polítiques del país representada per partits com Convergència Democràtica. L'oncle Francisco, falangista i militant d'Aliança Popular, alcalde de Matadepera nomenat a dit pel governador, representa aquest bàndol polític que malda per sobreviure i conservar el poder després de la mort del dictador. Prova d'això és l'estratègia de fer pintades revolucionàries per despertar els sentiments més conservadors i reaccionaris de la població i d'aquesta manera mantenir-se en el poder. La crítica política, en aquest cas, és descarada:

–M'han dit que abans de les eleccions et vas dedicar a fer de pintor de parets.

–Qui t'ho ha dit?

–Un noi que no conec.

–Suposo que també t'ha explicat el que vaig escriure.

–Sí: Morin els rics i els capellans.

L'oncle va fer cara d'empipat, però no em va pas contradir. Després va remugar, una mica avergonyit.

–Vaig pensar que això faria pensar una mica els electors. Algú o altre els havia de recordar el que passaria si tornaven a guanyar aquests bèsties de rojos.

–Que n'arribes a ser de malparit! (p. 158)

Tot això ens porta a la funció del context històric i social en la novel·la. Així, s'esmenten de manera més o menys explícita fets com la mort de Franco, les primeres eleccions, el Pacte Democràtic, el Congrés de Cultura Catalana, la manifestació de Sant Boi, les vagues de professors, l'execució de Salvador Puig Antich, etc.; al costat d'elements més ambientals com l'alliberament sexual, l'avortament, l'ambient universitari o el poder

de la classe empresarial. Així, la història present i viscuda en el moment d'escriure la novel·la dona el marc, temporal i espacial, dels fets i de la situació del protagonista, però també actua com un personatge més que genera aquests sentiments i aquestes idees en Francesc-Lluís. A banda de l'interès documental que això pugui tenir, el context situa el personatge en una situació gairebé límit, per tal com l'obliga a posicionar-se, a prendre partit, a implicar-se i ell, justament, es troba a les antípodes de tot això i cada vegada més opta per no vincular-se a cap opció, com si d'una mena d'agnòstic social es tractés.

Aquest marc general es concreta, des d'un punt de vista espacial, en Terrassa. Com la mateixa Albó reconeix (vegeu el qüestionari annex), l'elecció d'aquesta ciutat és un fet casual. L'autora necessita un espai urbà prou important –i conegut per ella– com per poder ubicar-hi els personatges i els canvis socials que vol plasmar en la novel·la sense haver de recórrer a la immensitat desbordant de la capital. És a dir, necessita un espai on poder fer-hi jugar totes les peces del trencaclosques a petita escala, però a la vegada amb comoditat i versemblança. Així, Terrassa es presenta com una ciutat que, tot i no viure els canvis amb l'efervescència que es viuen a Barcelona, sobretot perquè és l'escenari de grans manifestacions, per exemple, sí que hi arriben les notícies i s'hi comencen a experimentar transformacions. A més, la proximitat amb la capital fa que, per exemple, el protagonista s'hi pugui desplaçar amb facilitat gràcies als ferrocarrils i, de passada, presentar aquest element com un activador o com a partícip, també, de la transformació social. El protagonista va a la Universitat Autònoma, cosa que com ell mateix reconeix «com que sóc de Terrassa, [...] és més avinent» (p. 18), i aquest espai també funciona com un microcosmos o un annex de totes aquestes revolucions socials i polítiques que s'estan coent. Un altre motiu pel qual Terrassa s'ajusta molt bé a les intencions de l'autora és la varietat i l'activitat de la ciutat. En un espai relativament petit o assequible, hi conviuen totes les classes socials, que d'una manera o una altra es veuran afectades per aquest procés de transició, des dels polítics fins als estudiants, passant pels empresaris i nous burgesos, els obrers i assalariats. Aquest ventall, permet a l'autora presentar les opcions polítiques i ideològiques més variades i oposades i fer-les conviure amb tota naturalitat. I encara un altre motiu, relacionat amb aquesta varietat, és l'activitat comercial, empresarial i també cultural que ha caracteritzat Terrassa. Necessitava un espai on hi hagués entitats culturals que animessin vida local, en aquest cas els Amics de les Arts i d'on, per exemple, en

pogués sortir un poeta local elevat a la categoria de poeta nacional o del poble, Sergi Capdevila; o un ciutat on el portagonista pogués dur a terme l'activitat que li acaba reslutant més plaent, que és tocar la trompeta.

En un moment de la novel·la, llegim aquest diàleg entre el protagonista i M. Rosa, la seva germana:

–No et prendràs mai res seriosament?

–Faré tots els possibles per evitar-ho. (p. 174)

Aquesta declaració de principis de Francesc-Lluís és també el motiu estilístic de la novel·la, de manera que la ironia i l'humor aporten un tret distintiu al text i, sobretot, s'adiuen plenament amb aquesta visió distanciada i crítica que el protagonista té de la realitat. En aquest sentit, l'elecció d'una llengua col·loquial i espontània resulta clau per aconseguir aquest estil i to. Aquesta opció s'explica per dos motius fonamentals. En primer lloc, respon a la voluntat de versemblança del personatge protagonista i narrador. Francesc-Lluís no pot parlar de cap altra manera de com ho fa; o en tot cas, si ho fes resultaria tan impostat que el lector no es creuria res del que està llegint. En segon lloc, aquest registre lingüístic, proporciona el to i els girs necessaris per presentar aquesta visió irònica i relativament distanciada de la realitat que el protagonista viu. Aquest estil també proporciona al text un ritme macat per la rapidesa i l'agilitat en què passen els esdeveniments, tot i les nombroses retrospeccions que es caracteritzen per una baixada de la tensió narrativa i contribueixen, justament per aquest contrast, a augmentar el frenesí de la narració en present. El ritme a voltes frenètic, respon també a la sensació que deuria tenir la gent que va viure tots aquests fets: les coses passaven molt de pressa, sense gairebé tenir temps d'assumir-les, com si es precipitessin. Així, els trets estilístics fonamentals es poden concretar en l'ús d'expressions populars i frases fetes, en les comparacions i els comentaris jocosos, en la repetició, com el cèlebre «Ja n'hi ha prou!» amb el qual la mare del protagonista acaba les converses amb el seu fill quan puguen de to o deriven a temes absurds, etc.

Resumint, doncs, *Fes-te repicar* ofereix una visió diferent i personal del procés de transició política des de dins, és a dir, des dels mateixos moments en què s'està vivint. Això, és clar, en condiciona molt la perspectiva, que és limitada i volgudament subjectiva. A partir d'aquí, s'entrellacen els dos plans, l'individual i el col·lectiu, per presentar un visió desenganyada i crítica del procés històric incipient. Per fer-ho, l'autora se serveix de recursos com la ironia el cinisme i el sentit de l'humor. Tanmateix,

seria erroni afirmar que es tracta d'una novel·la còmica. Més aviat, és una novel·la seriosa, que qüestiona un moment determinat i crucial de la nostra història i que posa en evidència mancances, incoherències, errors mitjançant l'humor i la ironia per generar la visió crítica que l'autora té de la societat i del moment que viu. Unes estratègies literàries i uns pensaments que la Postmodernitat portarà a l'extrem.

Oriol González Tura
Terrassa, abril de 2011

Annex

Qüestionari tramès a Núria Albó

1 La transició política: tema o mer context narratiu?

Tema. Jo en aquell temps donava classes d'Història (entre d'altres assignatures) i era conscient que vivíem una època excepcional i que hi havia uns aspectes de la transició que no sortien als llibres, però que era interessant de constatar.

2 La desorientació individual de Francesc-Lluís i la desorientació social en la transició incipient: un paral·lelisme volgut?

Aprofitant que jo tenia un fill molt semblant a en Francesc-Lluís que anava a la Universitat de Autònoma de Barcelona, a Bellaterra, vaig voler exagerar una mica els seus trets, convertir la persona en personatge de ficció i reflectir una mica el pas de simplement anar en contra d'un règim odiat al fet de ser conscient que ara els demanarien més responsabilitats i que això, d'una banda els agradava però també els feia una mica de por.

Sí. Era un paral·lelisme volgut.

3 Fins a quin punt el caràcter desencisat, desenganyat abúlic... del protagonista, així com la visió irònica que té de la realitat que l'envolta, són representatius de la societat del moment? Anticipa, en certa manera, un punt de vista sobre la realitat que la Postmodernitat posarà en voga?

Aleshores encara vivíem sota la influència del maig del 68, la contra cultura i coses d'aquestes. No era tota la societat ni tota la joventut, naturalment, però si una part que refusava de fer-se gran. Aleshores començava aquesta tendència a l'eterna adolescència que s'ha anat escampant, al meu entendre molt perillosament.

4 La novel·la presenta, mitjançant l'humor i la ironia, una visió molt crítica de la societat i del compromís polític. Com s'explica que dos anys després d'escriure-la esdevingués alcaldessa de la Garriga? Aquesta visió crítica es correspon amb la mirada de Núria Albó en aquells moments o només amb la del narrador?

Quan vaig escriure aquest llibre no podia ni somiar que al cap de poc seria alcaldessa. La visió crítica correspon a la Núria Albó que havia llegit molt i havia hagut de desaprendre la majoria de coses que li havien ensenyat i per tant desconfiava de tots els dogmes i veritats absolutes. Recordo que em va impressionar molt un llibre –en francès i arribat a les meves mans clandestinament quan Franco encara era viu– on s'explicava el discurs famós d'Unamuno «venceréis pero no convenceréis». També als anys 70 em vaig decidir a aprendre anglès per poder llegir llibres d'Història que podia trobar en anglès a Barcelona, però no en català o castellà. Molts llibres. No em van fer tornar escèptica, però em van ensenyar a no confiar gaire en ideologies.

5 Hi ha algun motiu historicosocial que expliqui l'elecció de Terrassa com a principal escenari de la novel·la?

No. Simplement coneixia una mica la ciutat perquè la meva filla gran hi vivia i em va semblar que una ciutat industrial era un marc més adequat com a receptacle de moviments que, per exemple, una ciutat com Vic que coneixia millor, però que era més passiva.

6 Quin nivell de documentació hi ha en la novel·la? O més aviat, les dades, els espais, les referències, etc. són fruit de l'experiència directa i l'observació?

Una mica de tot: experiència, observació, converses amb gent interessant, lectures.

7 Com integra o com l'ajuden les obres que es publiquen durant els anys setanta, així com les tendències narratives d'aleshores?

No hauria pogut escriure mai aquest llibre si no hagués llegit *Catch 22*, de Joseph Heller. Me'l va deixar un professor d'anglès amb qui vaig congeniar molt i va ser tota una descoberta. Aleshores aquí vivíem sota la influència francesa i aquest llibre sarcàstic i àgil em va indicar un altre camí.

8 Per què el protagonista escull la música com a via d'escapatòria, de superació del desencís i de realització personal? Podria haver optat per qualsevol altra disciplina artística?

Perquè l'únic dogma en el que encara crec és en el poder increïble de la música. No he tocat mai la trompeta però m'imagino que ha de ser fantàstic poder-ho fer. Segurament el protagonista hauria pogut triar alguna altra activitat artística però jo entenc una mica en música i gens en arts plàstiques, per tant no podia parlar-ne, i la literatura no lligava amb el caràcter d'aquest noi.

9 El gir argumental de l'aparició de Glòria amb la filla del protagonista i la resolució de donar-la «en adopció» a la cunyada de M. Rosa, respon a alguna voluntat crítica de la societat o té una finalitat narrativa per fer avançar la història? Tot i que no ho acabo de veure clar, hi ha la intenció de parodiar certes novel·les més fulletonesques o de nissaga familiar (M. Roig...) bastant populars durant aquells anys?

És la part més simbòlica. La criatura representa aquella responsabilitat que el protagonista refusa. La Glòria és el dogma comunista. I la solució de l'adopció per gent més tradicional és el que moltes vegades acaba passant, que són els «normals» els que acaben traient les castanyes del foc als «idealistes».

10 Està d'acord que *Fes-te repicar* aporta una visió diferent de la transició a la que es donava en altres tipus d'obres o d'autors que tendien a transcendentalitzar-ho tot?

Completament d'acord. I era el que volia transmetre. Que tot es pot mirar des de diferents angles.

La Garriga, 14 d'abril de 2011